

(ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ

Аб'ект аўтарскага права
УДК 882.6.09(091)(476)

БАТУРЫНА
Алена Львоўна

**СТАНАЎЛЕННЕ РАМАНТЫЧНЫХ ПРЫНЦЫПАЎ
У БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ХІХ СТАГОДДЗЯ І ТРАДЫЦЫІ
НЯМЕЦКАГА РАМАНТЫЗМУ**

Аўтарэферат дысертацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук
па спецыяльнасці 10.01.01 – беларуская літаратура

Мінск, 2024

Работа выканана ва ўстанове адукацыі
«Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны»

Навуковы кіраўнік:

Штэйнер Іван Фёдаравіч,
доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык
кафедры беларускай літаратуры
УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя
Францыска Скарыны»

Афіцыйныя апаненты:

Хмяльніцкі Мікалай Мікалаевіч,
доктар філалагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры кітайскай філалогіі
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Багдановіч Ірына Эрнстаўна,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
старшы навуковы супрацоўнік
аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры
Інстытута літаратуразнаўства імя Я. Купалы
ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай
культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі»

Апаніруючая арганізацыя:

УА «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны
ўніверсітэт»

Абарона адбудзецца 26 красавіка 2024 г. у 12.00 гадзін на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 02.01.12 пры Беларускам дзяржаўным універсітэце (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31, філалагічны факультэт, аўд. 62); e-mail вучонага сакратара: tsidorova1980@mail.ru; тэл. вучонага сакратара: 8 (017) 209-55-58.

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэферат разасланы «21» сакавіка 2024 г

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый

Т.П.Сідарава

УВОДЗІНЫ

Рамантызм XIX ст. -- магутны па маштабах і прадуктыўнасці сацыякультурны феномен, які здолеў акумуляваць у сваёй мастацкай прасторы літаратурныя традыцыі і ідэі розных напрамкаў і эпох. У кожнай нацыянальнай культуры элементы і традыцыі рамантызму зведалі трансфармацыі, па-рознаму ўдзельнічалі ў выпрацоўцы новых каштоўнасных уяўленняў. Традыцыі, імпульсы, якія ідуць ад рамантызму, дагэтуль захавалі актуальнасць у літаратурным працэсе. Нямецкі рамантызм – выбітная культурная з’ява, якая ў значнай ступені сфарміравала інтэлектуальны дыскурс Еўропы XIX–XX стст. У цэнтры ўвагі рамантыкаў знаходзіцца феномен чалавека, іх цікавяць унутраныя праблемы і патаемныя глыбіні чалавечай душы. Філасофскай асновай рамантызму стаў нямецкі ідэалізм І.Г. Фіхтэ, Ф. Шэлінга, Ф. Шлеермахера. Значны ўплыў на развіццё еўрапейскай літаратуры азначанага кірунку мелі тэарэтычныя працы А. В. Шлегеля, творчасць пісьменнікаў-рамантыкаў Л. Ціка, Наваліса, Э.Т.А. Гофмана і інш.

Рамантызм заклаў асновы будучых магістральных ідэйных напрамкаў развіцця беларускай літаратуры – усведамлення і сцвярджэння самабытнасці беларускай нацыі, выпрацоўкі канцэпцыі нацыянальнага шляху, вербалізацыі поглядаў беларуса на свет і чалавека. У дысертацыйным даследаванні выкарыстаны *канцэпцыя падоўжанага рамантызму* (У. Казбярук, Л. Тарасюк, У. Мархель, І. Багдановіч, І. Запрудскі, І. Штэйнер і інш.) і *канцэпцыя польскамоўнай плыні ў літаратуры Беларусі* (М. Багдановіч, А. Мальдзіс, У. Мархель, У. Казбярук, В. Каваленка, М. Хмяльніцкі, І. Штэйнер і інш.). Матэрыялам стала як беларуска-, так і польскамоўная літаратура пісьменнікаў – ураджэнцаў Беларусі XIX ст., таму што без уліку другога са згаданых складнікаў гісторыя развіцця рамантычнага кірунку ў прыгожым пісьменстве Беларусі будзе скажонай. У апошнія дзесяцігоддзі беларускія літаратуразнаўцы актыўна займаюцца праблемай суаднесенасці рамантычнай плыні беларускай літаратуры з еўрапейскім рамантызмам (працы У. Мархеля, Ж. Шаладонавай, А. Данільчык, С. Мінскевіча, А. Вальчук, Т. Барысюк і інш.), аднак дагэтуль адсутнічае сістэмнае даследаванне спецыфікі станаўлення рамантычнага прынцыпу адлюстравання рэчаіснасці ў беларускай літаратуры XIX ст. і ўзаемасувязей гэтага працэсу з нямецкімі літаратурнымі кірункамі канца XVIII–пачатку XIX ст.

Актуальнасць вывучэння ролі традыцый нямецкага рамантызму ў станаўленні рамантычных прынцыпаў у беларускай літаратуры XIX стагоддзя абумоўлена наступнымі фактарамі:

– зваротам да таго знакавага перыяду ў развіцці беларускай літаратуры, калі адбывалася станаўленне новай беларускай літаратуры, закладваліся яе ідэалагічныя і мастацкія прынцыпы;

– недастатковай распрацаванасцю канцэпцыі рамантызму ў дачыненні да шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст., што негатыўным чынам уплывае на цэласнае ўспрыманне літаратурнага працэсу;

– неабходнасцю комплекснага даследавання літаратурных з’яў у Беларусі XIX ст. з улікам папулярнасці ва Усходняй Еўропе і ў Расіі рамантычнай літаратуры Германіі.

Даследаванне, праведзенае ў названым ракурсе, будзе спрыяць выяўленню агульных заканамернасцей развіцця нацыянальнай літаратуры як адметнай часткі сусветнай, – тым болей што абавязковае вывучэнне твораў буйнейшых пісьменнікаў-рамантыкаў свету прадугледжана праграмамі курсаў беларускай літаратуры як для вучняў сярэдніх школ, так і для студэнтаў філалагічных факультэтаў устаноў вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі, тэмамі

Дысертацыйнае даследаванне выканана на кафедры беларускай літаратуры ўстановы адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны» адпаведна заданню 6.1.05 «Паэтыка беларускай літаратуры: жанр, сюжэт, кампазіцыя» НДР ДПФД «Беларуская літаратура як сацыякультурны феномен: мастацкія дамінанты, жанравы генезіс» (№ дзяржрэгістрацыі 20212242 ад 04.06.21) падпраграмы «Беларуская мова і літаратура» дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў «Грамадства і гуманітарная бяспека беларускай дзяржавы» на 2021–2025 гг.. Дысертацыя адпавядае прыярытэтным напрамкам фундаментальных навуковых даследаванняў Рэспублікі Беларусь на 2021–2025 г.г. (п. 6 «Забеспячэнне бяспекі чалавека, грамадства і дзяржавы»; Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 07.05.2020 №156).

Мэта і задачы даследавання

Мэта дысертацыйнага даследавання – вызначыць асаблівасці станаўлення рамантычных прынцыпаў адлюстравання рэчаіснасці ў беларускай літаратуры XIX ст. і ролю традыцый класічнай нямецкай літаратуры ў гэтым працэсе.

Для дасягнення мэты неабходна вырашыць наступныя **задачи**:

1. Выявіць генезіс, светапоглядныя і тэарэтычныя асновы рамантычнай плыні ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст.; раскрыць значэнне нямецкіх тэарэтыка-эстэтычных канцэпцый рамантызму канца XVIII – пачатку XIX стст. у абазначаным працэсе.

2. Вызначыць падабенства, аналогіі і спецыфічныя асаблівасці эвалюцыі балады і зборніка апавяданняў з рамачнай кампазіцыяй як значымых жанраў рамантычнага кірунку ў нямецкай літаратуры канца XVIII– першай паловы XIX стст. і ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст.

3. Вылучыць спецыфіку мастацкай рэалізацыі хрысціянскага светапогляду як вызначальнага элемента рамантычнай ідэалогіі ў нямецкім мастацтве слова і ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст.

4. Ахарактарызаваць асаблівасці засваення нямецкімі і беларускімі рамантыкамі народнай песеннай спадчыны; вызначыць спосабы рэалізацыі мастацка-эстэтычных прынцыпаў рамантыкаў пры звароце да тэмы музыкі; ахарактарызаваць вобраз музыкі (песняра) як характэрнага героя літаратуры рамантычнага кірунку.

5. Устанавіць асноўныя крыніцы і функцыі ключавых фантастычных вобразаў-сімвалаў у беларускай і нямецкай літаратуры рамантызму; выявіць іх нацыянальную спецыфіку і эвалюцыю.

Аб’ект і прадмет даследавання

У якасці аб’екта даследавання абраны творы беларуска- і польскамоўных пісьменнікаў Беларусі XIX ст. з элементамі рамантычнай эстэтыкі, а таксама класічныя ўзоры нямецкай літаратуры XVIII – XIX стст.

Прадмет даследавання – мастацкая рэалізацыя ў літаратуры Беларусі XIX ст. асноўных тэарэтыка-эстэтычных і зместава-фармальных прынцыпаў, аналагічных прынцыпам нямецкага перадрамантызму і рамантызму.

Метадалогія даследавання носіць комплексны характар. Тэарэтычнай асновай дысертацыі сталі працы В. Жырмунскага, Н. Бяркоўскага, Ф. Фёдарова, В. Рагойшы, У. Мархеля, С. Мусіенка, М. Хмяльніцкага, А. Гугніна, І. Штэйнера і інш. Пры правядзенні дысертацыйнага даследавання выкарыстаны распрацоўкі з тэорыі і методыкі параўнальна-гістарычнага, культурна-гістарычнага, апісальнага аналізу тэкстаў, асобныя элементы біяграфічнага і сацыялагічнага метадаў.

Навуковая навізна

У дысертацыі ўпершыню:

– вылучаны і сістэматызаваны кантактныя сувязі паміж нямецкай перадрамантычнай і рамантычнай літаратурай і шматмоўнай літаратурай Беларусі XIX ст.;

– выяўлена роля найбольш значных узораў нямецкай тэарэтыка-эстэтычнай і мастацкай літаратуры XVIII – XIX стст. у фарміраванні рамантычнага кірунку ў літаратуры Беларусі XIX ст.;

– раскрыта роля нямецкай класічнай літаратуры ў фарміраванні жанраў рамантычнай балады і зборнікаў апавяданняў з рамачнай кампазіцыяй у літаратуры Беларусі;

– вылучаны агульныя і адметныя рысы ва ўвасабленні беларускімі і нямецкімі аўтарамі характэрных рамантычных вобразаў;

– вызначаны мастацкія дамінанты літаратуры Беларусі XIX ст. з элементамі рамантычнай эстэтыкі.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

1. Сыходжанні паміж нямецкім нацыянальна арыентаваным рамантызмам і рамантызмам у гетэрагеннай культуры шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст. абумовіла творчае засваенне інтэлектуальных дасягненняў «Буры і націску» і Веймарскай класікі, а таксама філасофска-эстэтычных канцэпцый, вылучаных Ё.Г. Гердэрам і А.В. Шлегелем. Канфлікт паміж ідэаламі і рэальнасцю, немагчымасць вырашыць сацыяльна-палітычныя праблемы рэвалюцыйнымі метадамі стварылі спрыяльныя ўмовы для рэцэпцыі прадстаўнікамі шматмоўнай літаратуры Беларусі нямецкіх тэарэтыка-эстэтычных канцэпцый канца XVIII – пачатку XIX стст.

2. Романтизм у айчыннай літаратуры і нямецкі нацыянальна арыентаваны романтизм збліжаюць засяроджанасць на маральна-этычных праблемах, патрыятычны пафас, засваенне народнай духоўнай спадчыны, а таксама падабенства эвалюцыі «галоўнага» жанру романтизму – балады, створанай у гэты час, і новае адкрыццё класічнай формы – зборніка з рамачнай кампазіцыяй. Аналогіі паміж творами прадстаўнікоў шматмоўнай літаратуры Беларусі (балады Я. Чачота, Я. Баршчэўскага, А. Рыпінскага, зборнік Я. Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях») і творчасцю як прадстаўнікоў нямецкай перадрамантычнай літаратуры, так і нацыянальна арыентаваных рамантыкаў праяўляюцца на светапоглядным, ідэйным, сюжэтным, матыўным узроўнях.

3. Агульнай характарыстыкай рамантычнага кірунку як у нямецкай, так і ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст. з’яўляецца адчуванне прысутнасці Бога ва ўсіх праявах жыцця. Сувязь романтизму з рэлігіяй яскрава праяўляецца ў хрысціянізаваным характары ідэі аб народным духу, у міфалагеме Залатога веку, матывах грэхападзення і шляху да Бога праз пакаянне.

4. Мастацка-эстэтычныя пазіцыі рамантыкаў яскрава ўвасабляюцца праз зварот да тэмы музыкі як вышэйшай формы духоўнай дзейнасці чалавека. Засваенне народнай песні надае новыя імпульсы для развіцця нацыянальных літаратур. У рамках рамантычнага кірунку ў нямецкай літаратуры склаўся вобраз музыкі, які знаходзіцца ў апазіцыі да грамадства; у шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст. – вобраз музыкі (песняра), які выказвае надзеі і спадзяванні народа.

5. Выкарыстанне фантастыкі дазволіла рамантыкам пераадолець абмежаванасць рацыянальнага светаўспрымання. Характэрнай асаблівасцю рамантызму стала сістэма фантастычных вобразаў, якія атрымалі і ўзбуйнілі сваё сімвалічнае значэнне з дапамогай аўтарскай інтэрпрэтацыі ўласцівых архаічнай свядомасці ўяўленняў (вобразы гор, лесу, вады і іх насельнікаў, чараўнікоў). Нацыянальнай спецыфікай функцыянавання фантастычных вобразаў у рамантычнай літаратуры Беларусі XIX ст. з'яўляецца актыўнае перайманне элементаў беларускіх казак і паданняў, якое спалучалася з арыентацыяй на хрысціянскія каштоўнасці і традыцыйную мараль.

Асабісты ўклад саіскальніка

Дысертацыйнае даследаванне выканана самастойна. Упершыню ў беларускім літаратуразнаўстве праведзена параўнальна-супастаўляльнае вывучэнне рамантычных прынцыпаў адлюстравання рэчаіснасці ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XIX ст. і нямецкай літаратуры канца XVIII – першай паловы XIX стст. Надрукаваныя артыкулы напісаны цалкам самастойна, без сааўтараў.

Апрабацыя вынікаў дысертацыі

Прамежжавыя і канчатковыя вынікі даследавання прайшлі апрабацыю на 13 міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцыях: VI Міжнародныя навуковыя чытанні, прысвечаныя памяці народнага пісьменніка Беларусі акадэміка І.Я. Навуменкі «Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры» (Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны, 2–3 кастрычніка 2018 г.); VIII Міжнародная навука.-практ. канферэнцыя «Актуальныя праблемы романо-германскай філологіі і методики преподавания иностранных языков» (Гомель, ГГУ ім. Ф. Скарыны, 26 октября 2018 г.); I Міжнародная навука.-практ. канферэнцыя «Язык и межкультурная коммуникация: современные векторы развития» (Пинск, ПолесГУ, 12 апреля 2019 г.); IX Міжнародная навука.-практ. канферэнцыя «Актуальныя праблемы романо-германскай філологіі і методики преподавания иностранных языков» (Гомель, ГГУ ім. Ф. Скарыны, 25 октября 2019 г.); Міжнародная навукавая канферэнцыя «Скарынавы заветы і сучаснасць. Да 95-годдзя з дня нараджэння прафесара У.В. Анічэнкі» (Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны, 22 лістапада 2019 г.); VII Міжнародныя навуковыя чытанні, прысвечаныя памяці народнага пісьменніка Беларусі акадэміка І.Я. Навуменкі «Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры» (Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны, 8–9 кастрычніка 2020 г.); X Міжнародная навука.-практ. канферэнцыя «Актуальныя праблемы романо-германскай філологіі і методики преподавания иностранных языков»; II Міжнародная навука.-практ. канферэнцыя «Язык и межкультурная коммуникация: современные векторы развития» (Пинск, ПолесГУ, 26 марта 2021 г.);

XIII Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай», прысвечанай 100-годдзю БДУ і 90-годдзю з дня нараджэння члена-карэспандэнта НАН Беларусі прафесара А.А. Лойкі (Мінск, БДУ, 28–30 кастрычніка 2021 г.); II Міжнародная навуковая канферэнцыя «Нацыянальны характар і спосабы яго ўвасаблення ў культуры і мове ва ўмовах мультакультурнага асяроддзя» (Полацк, ПДУ імя Еўфрасінні Полацкай, 24–25 сакавіка 2022 г.); I Міжнародная навуковая канферэнцыя «Гугнинские чтения», (Полоцк, ПГУ ім. Ефросініі Полоцкай, 5–6 мая 2022 г.); VIII Міжнародныя навуковыя чытанні «Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў славянскіх літаратурах», прысвечаныя памяці народнага пісьменніка Беларусі, акадэміка І.Я. Навуменкі (Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны, 4–5 кастрычніка 2022 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Трэція Кісялёўскія чытанні “На раздарожжы: рознаскіраваныя дыскурсы ў беларускай літаратуры XIX–XX стст.”» (да 225-годдзя А. Міцкевіча і 215-годдзя В. Дуніна-Марцінкевіча) (Мінск, НАН Беларусі, 20 красавіка 2023 г.).

Пра апрацацыю сведчыць Акт укаранення вынікаў даследавання ў адукацыйны працэс установы адукацыі «ГДУ імя Ф. Скарыны» ад 18.10.2021. Матэрыялы даследавання знайшлі практычнае прымяненне ў курсах «Гісторыя беларускай літаратуры XIX ст.», «Замежная літаратура», якія чытаюцца для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі спецыяльнасці «Беларуская філалогія».

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Асноўны змест дысертацыйнага даследавання адлюстраваны ў 26 публікацыях: 7 артыкулаў апублікаваны ў навуковых выданнях, рэкамендаваных ВАК (3,3 аўт. арк.), 9 – у навуковых зборніках (3,6 аўт. арк.), 10 – у зборніках навуковых канферэнцый (4,4 аўт. арк.). Агульны аб’ём апублікаваных навуковых матэрыялаў – 11,3 аўт. арк.

Структура і аб’ём дысертацыі

Дысертацыйнае даследаванне складаецца з уводзінаў, агульнай характарыстыкі, 4 раздзелаў, заключэння, бібліяграфічнага спіса (211 назваў, з іх 186 – спіс выкарыстаных крыніц, 26 – публікацыі саіскальніка вучонай ступені) і 2 дадаткаў. Аб’ём даследавання – 136 старонак, са спісам літаратуры і дадаткамі – 173 старонкі. Дадаткі займаюць 20 старонак. У дадатку А разгледжана эвалюцыя аднаго з галоўных вобразаў нямецкага рамантызму – «Wasserfrau» ‘воднай жанчыны’ (русалкі, ундзіны, сірэны, феі). У дадатку Б прыведзены арыгінальны тэкст крыніц, якія цытуюцца ў дысертацыі ў падрадкавым аўтарскім перакладзе, а таксама каментары да асноўнага тэксту.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ВУЧОНАЙ СТУПЕНІ

Артыкулы ў навуковых выданнях, рэкамендаваных ВАК

1–А. Батурына, А. Л. Ад Ляноры да Эмілі – гісторыя аднаго літаратурнага пераўвасаблення / А. Л. Батурына // Роднае слова. – 2018. – № 10. – С. 20–23.

2–А. Батурына, А. Л. Роля нямецкіх тэарэтыка-эстэтычных канцэпцый канца XVIII – пачатку XIX стагоддзяў у станаўленні рамантычнай плыні літаратуры Беларусі / А. Л. Батурына // Изв. Гомел. гос. ун-та им. Ф. Скорины. – 2019. – № 4. – С. 62–65.

3–А. Батурына, А. Л. Тэма музыкі ў літаратуры рамантызму (на матэрыяле паэтычных і публіцыстычных твораў Я. Чачота і гайдэльбергскіх рамантыкаў) / А. Л. Батурына // Весн. Брэсц. ун-та. Сер. 3, Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. – 2019. – № 2. – С. 44–49.

4–А. Батурына, А. Л. Эвалюцыя вобраза музыкі як рамантычнага героя (на матэрыяле творчасці нямецкіх рамантыкаў і прадстаўнікоў рамантычнай плыні ў літаратуры Беларусі XIX ст.) / А. Л. Батурына // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі / Нац. акад. навук Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ. ; навук. рэд. А. І. Лакотка. – Мінск : Права і эканоміка, 2020. – Вып. 28. – С. 250–256.

5–А. Батурына, А. Л. Зварот да хрысціянскіх матываў як адметная рыса рамантызму: на матэрыяле твораў нямецкіх рамантыкаў і Францішка Багушэвіча / А. Л. Батурына // Роднае слова. – 2020. – № 12. – С. 17–20.

6–А. Батурына, А. Л. Творчасць Я. Чачота і традыцыі класічнай нямецкай літаратуры канца XVIII – пачатку XIX ст. / А. Л. Батурына // Изв. Гомел. гос. ун-та им. Ф. Скорины. – 2023. – № 4. – С. 47–53.

7–А. Батурына, А. Л. Сірэна, русалка, ундзіна: фантастычныя жаночыя вобразы ў літаратуры рамантызму (на матэрыяле твораў нямецкіх і беларускіх рамантыкаў) / А. Л. Батурына // Роднае слова. – 2023. – № 8. – С. 41–44.

Артыкулы ў навуковых зборніках і часопісах

8–А. Батурына, А. Л. Асаблівасці ранняга этапу развіцця нямецкай і беларускай літаратурнай балады / А. Л. Батурына // Актуальные проблемы филологии : сб. науч. ст. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т им. Ф. Скорины : редкол.: А. В. Бредихина (гл. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2018. – Вып. 11. – С. 62–69.

9–А. Батурына, А. Л. Адлюстраванне хрысціянскага светапогляду ў нямецкай і беларускай рамантычнай літаратуры / А. Л. Батурына // Вопросы лингвистики и методики преподавания иностранного языка : сб. науч. ст. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т им. Ф. Скорины : редкол.:

Е. В. Сажина (гл. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф.Скорины, 2019. – Вып. 8. – С. 3–7.

10–А. Батурина, Е. Л. Религиозные мотивы в творчестве немецких романтиков / Е. Л. Батурина // Язык и межкультурная коммуникация: современные векторы развития : сб. науч. ст. по материалам I Междунар. науч.-практ. конф., Пинск, 12 апр. 2019 г. / Полес. гос. ун-т ; редкол.: К. К. Шебеко [и др.]. – Пинск : ПолесГУ, 2019. – С. 277–283.

11–А. Батурына, А. Л. Вобразы чараўнікоў у нямецкай і беларускай рамантычнай літаратуры / А. Л. Батурына // Актуальные проблемы филологии : сб. науч. ст. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т им. Ф. Скорины ; редкол. : Е. Л. Хазанова (гл. ред.) [и др.]. – Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2020. – Вып. 13. – С. 15–20.

12–А. Батурына, А. Л. Творчасць Яна Чачота ў парадыгме рамантызму // Рэгіянальнае, нацыянальнае, агульнаакадемічнае ў славянскіх літаратурах : зб. навук. арт. па выніках VI Міжнар. навук. чытанняў, прысвеч. памяці нар. пісьменніка Беларусі, акад. І. Я. Навуменкі, Гомель, 2–3 кастр. 2018 г. / П. І. Навуменка [і інш.] ; уклад. І. Ф. Штэйнер. – Мінск : Unipack, 2020. – С. 234–240.

13–А. Батурына, А. Л. Зварот да нацыянальнай гісторыі ў рамантычнай паэзіі (на матэрыяле твораў нямецкіх рамантыкаў і прадстаўнікоў рамантычнай плыні ў літаратуры Беларусі XIX ст.) / Вопросы лингвистики и методики преподавания иностранного языка : сб. науч. ст. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т им. Ф. Скорины ; редкол. : Е. В. Сажина (гл. ред.) [и др.]. – Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2020. – Вып. 9. – С. 49–54.

14–А. Батурына, А. Л. Асэнсаванне прыроды граху ў рамантызме (на матэрыяле твораў А. фон Арніма, Э. Т. А. Гофмана і Я. Баршчэўскага) // Спадчына І. Я. Навуменкі і актуальныя праблемы літаратуразнаўства : зб. навук. арт. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т им. Ф. Скорины ; редкол.: І. Ф. Штэйнер [і інш.]. – Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны, 2022. – Вып. 4. – С. 46–53.

15–А. Батурина, Е. Л. Использование обрамляющей композиции в немецкой литературе конца XVIII – начала XIX веков (на материале произведений Й. В. фон Гете, Л. Тика, Э. Т. А. Гофмана, К. Brentano) / Е. Л. Батурина // Язык и межкультурная коммуникация: современные векторы развития : сб. науч. ст. по материалам II Междунар. науч.-практ. конф., Пинск, 26 марта 2021 г. / Полес. гос. ун-т. ; редкол.: К. К. Шебеко [и др.]. – Пинск : ПолесГУ, 2021. – С. 379–385.

16–А. Батурына, А. Л. Крыніцы фантастычнай вобразнасці ў нямецкай і беларускай шматмоўнай рамантычнай літаратуры XIX ст. // Спадчына

І. Я. Навуменкі і актуальныя праблемы літаратуразнаўства : зб. навук. арт. / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Гомел. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны ; рэдкал. : І. Ф. Штэйнер [і інш.]. – Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны, 2022. – Вып. 5. – С. 8–13.

Матэрыялы навуковых канферэнцый

17–А. Батурына, А. Л. Пераемнасць традыцыі ў развіцці нямецкай і беларускай літаратурнай балады / А. Л. Батурына // Актуальныя праблемы романо-германскай філалогіі і метадзікі преподавання іностранных языков : материалы VIII Междунар. науч.-практ. конф., Гомель, 26 окт. 2018 г. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т имени Ф. Скорины ; редкол. Л. И. Богатикова (гл. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2018. – С. 249–254.

18–А. Батурына, А. Л. Станаўленне беларускай балады і традыцыі нямецкай класічнай паэзіі / А. Л. Батурына // Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры : матэрыялы VI Міжнар. навук. чытанняў, прысвеч. памяці нар. пісьменніка Беларусі, акад. І. Я. Навуменкі, Гомель, 2–3 кастр. 2018 г. / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Гомел. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны ; рэдкал. І. Ф. Штэйнер (гал. рэд.) [і інш.]. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2018. – С. 134–139.

19–А. Батурына, А. Л. Жаночыя вобразы нямецкага рамантызму (на матэрыяле казачных навэл Л. Ціка) // Актуальныя праблемы романо-германскай філалогіі і метадзікі преподавання іностранных языков : материалы IX Междунар. науч.-практ. конф., Гомель, 25 окт. 2019 г. / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т им. Ф. Скорины ; редкол.: Е. В. Сажина (гл. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2019. – С. 175–181.

20–А. Батурына, А. Л. Рэцэпцыя нямецкай літаратуры і станаўленне рамантычнай плыні ў польскамоўнай літаратуры Беларусі першай паловы XIX стагоддзя / А. Л. Батурына // Скарынавы заветы і сучаснасць : да 95-годдзя з дня нараджэння праф. У. В. Анічэнкі : матэрыялы міжнар. навук. канф., Гомель, 22 лістап. 2019 г. / Гомел. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны ; рэдкал. : А. М. Воінава (гал. рэд.) [і інш.]. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны. – С. 20–26.

21–А. Батурына, А. Л. Матыў падарожжа ў нямецкім рамантызме і творчасці беларуска-польскага рамантыка Я. Баршчэўскага / А. Л. Батурына // Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры : матэрыялы VI Міжнар. навук. чытанняў, прысвеч. памяці нар. пісьменніка Беларусі, акад. І. Я. Навуменкі, Гомель, 8–9 кастр. 2020 г. / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Гомел. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны ; рэдкал. І. Ф. Штэйнер (гал. рэд.) [і інш.]. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2020. – С. 11–15.

22–А. Батурына, А. Л. Эвалюцыя рэлігійных канцэпцый нямецкіх рамантыкаў / А. Л. Батурына // Актуальныя праблемы романо-германскай філалогіі і метадзікі преподавання іностранных языков : материалы X Междунар. науч.-практ. конф., Гомель, 23 окт. 2020 г / М-во образования Респ. Беларусь, Гомел. гос. ун-т им. Ф. Скорины ; редкол.: Е. В. Сажина (гл. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2020. – С. 124–130.

23–А. Батурына, А. Л. Вобраз Сярэднявечча ў нямецкай і беларускай польскамоўнай рамантычнай літаратуры XIX ст. / А. Л. Батурына // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай : матэрыялы XIII Міжнар. навук. канф., прысвеч. 100-годдзю БДУ і 90-годдзю з дня нараджэння чл.-кар. Нац. акад. навук Беларусі праф. А. А. Лойкі, Мінск, 28–29 кастр. 2021 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал.: С. А. Важнік (гал. рэд.) [і інш.] ; навук. рэд. А. І. Бельскі. – Мінск : БДУ, 2021. – С. 229–233.

24–А. Батурына, А. Л. Лес як частка нацыянальнай культурнай ідэнтычнасці ў нямецкай і шматмоўнай беларускай рамантычнай літаратуры [Электронны рэсурс] / А. Л. Батурына // Нацыянальны характар і спосабы яго ўвасаблення ў культуры і мове ва ўмовах мультыкультурнага асяроддзя : электрон. зб. матэрыялаў II Міжнар. навук. канф., Полацк, 24–25 сак. 2022 г. / Полац. дзярж. ун-т імя Еўфрасінні Полацкай ; рэдкал.: Н. В. Несцер, С. М. Лясковіч, К. А. Шарова. – Наваполацк, 2022. – 1 электрон. апт. дыск (CD-R). – С. 56–63. (https://disk.yandex.ru/d/_WVK7EfX3ivhgw)

25–А. Батурына, А. Л. Сімваліка гор у літаратуры рамантызму (на матэрыяле твораў Я. Чачота, Я. Баршчэўскага і нямецкіх рамантыкаў) // Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры : матэрыялы VIII Міжнар. навук. чытанняў, прысвеч. памяці нар. пісьменніка Беларусі, акад. І. Я. Навуменкі, Гомель, 4–5 кастр. 2022 г. / М-ва адукацыі Респ. Беларусь, Гомел. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны ; рэдкал.: І. Ф. Штэйнер (гал. рэд.) [і інш.]. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2022. – С. 13–17.

26–А. Батурына, А. Л. Вобраз апавядальніка ў зборніках з рамачнай кампазіцыяй (на матэрыяле твораў Л. Ціка, Э. Т. А. Гофмана і Я. Баршчэўскага) [Электронны рэсурс] / А. Л. Батурына // Гугнинские чтения : электрон. сб. ст. I Междунар. научн. конф., Полоцк, 5–6 мая 2022 г. / Полоц. гос. ун-т им. Евфросинии Полоцкой ; отв. за вып. Е. В. Лушневская. – Новополоцк, 2023. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – С. 108–117.

РЭЗІЮМЭ

Батурына Алена Львоўна

СТАНАЎЛЕННЕ РАМАНТЫЧНЫХ ПРЫНЦЫПАЎ У БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ХІХ СТАГОДДЗЯ І ТРАДЫЦЫІ НЯМЕЦКАГА РАМАНТЫЗМУ

Ключавыя словы: рамантызм, беларуская літаратура, нямецкая літаратура, балада, рамачная кампазіцыя, хрысціянства, патрыятызм, Залаты век, музыка, народная песня, фантастыка.

Мэта даследавання – вызначыць асаблівасці станаўлення рамантычных прынцыпаў адлюстравання рэчаіснасці ў беларускай літаратуры ХІХ ст. і ролю традыцый класічнай нямецкай літаратуры ў гэтым працэсе.

Метады даследавання: параўнальна-гістарычны, культурна-гістарычны, апісальны, асобныя элементы біяграфічнага і сацыялагічнага метадаў.

Атрыманыя вынікі і іх навізна. У дадзеным даследаванні ўпершыню ў айчыннай літаратуразнаўстве даследавана роля найбольш значных узораў нямецкай тэарэтыка-эстэтычнай і мастацкай літаратуры ХVІІІ–ХІХ ст. у фарміраванні рамантычнага кірунку ў літаратуры Беларусі ХІХ ст. Паказана роля нямецкай класічнай літаратуры ў фарміраванні рамантычнай балады і зборніка аповяданняў з рамачнай кампазіцыяй у літаратуры Беларусі; вылучаны агульныя і адметныя рысы ва ўвасабленні беларускімі і нямецкімі аўтарамі характэрных рамантычных вобразаў, вызначаны мастацкія дамінанты літаратуры Беларусі ХІХ стагоддзя з элементамі рамантычнай эстэтыкі.

Рэкамендацыі па выкарыстанні атрыманых вынікаў. Вынікі дысертацыйнага даследавання з’яўляюцца актуальнымі для вывучэння беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай. Матэрыялы навуковай працы могуць быць выкарыстаны пры далейшым даследаванні рамантызму ў літаратуры Беларусі, вывучэнні гісторыі беларускай і нямецкай літаратур, у падрыхтоўцы падручнікаў, курсаў лекцый і семінараў для вучняў сярэдніх школ і студэнтаў філалагічных спецыяльнасцей устаноў вышэйшай адукацыі, напісанні курсавых і дыпломных работ па беларускай і замежнай (нямецкай) літаратурах.

Сфера прымянення. Літаратуразнаўства (гісторыя літаратуры, тэорыя літаратуры).

РЕЗЮМЕ

Батурина Елена Львовна

СТАНОВЛЕНИЕ РОМАНТИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ В БЕЛОРУССКОЙ ЛИТАРАТУРЕ XIX ВЕКА И ТРАДИЦИИ НЕМЕЦКОГО РОМАНТИЗМА

Ключевые слова: романтизм, белорусская литература, немецкая литература, баллада, рамочная композиция, христианство, патриотизм, Золотой век, музыка, народная песня, фантастика.

Цель исследования – определить особенности становления романтических принципов отражения действительности в белорусской литературе XIX века и роль традиций классической немецкой литературы в этом процессе.

Методы исследования. Сравнительно-исторический, культурно-исторический, описательный, отдельные элементы биографического и социологического методов.

Полученные результаты и их новизна. В данном исследовании впервые в отечественном литературоведении исследована роль наиболее значительных образцов немецкой теоретико-эстетической и художественной литературы XVIII–XIX вв. в становлении романтизма в литературе Беларуси XIX в. Показана роль немецкой классической литературы в формировании романтической баллады и сборников рассказов с рамочной композицией в литературе Беларуси; проанализированы общие и отличительные черты в воплощении типичных романтических образов белорусских и немецких авторов, определены художественные доминанты литературы Беларуси XIX века с элементами романтической эстетики.

Рекомендации по использованию полученных результатов. Результаты диссертационного исследования актуальны для изучения белорусской литературы в контексте мировой. Материалы научной работы могут быть использованы при дальнейшем изучении романтизма в литературе Беларуси, изучении истории белорусской и немецкой литератур, при подготовке учебников, курсов лекций и семинаров для старшеклассников и студентов филологических специальностей учреждений высшего образования, при написании курсовых и дипломных работ по белорусской и зарубежной (немецкой) литературе.

Сфера применения. Литературоведение (история литературы, теория литературы).

SUMMARY

Baturina Elena

FORMATION OF ROMANTIC PRINCIPLES IN 19TH CENTURY BELARUSIAN LITERATURE AND TRADITION OF GERMAN ROMANTICISM

Key words: romanticism, Belarusian literature, German literature, ballad, frame composition, Christianity, patriotism, Golden Age, music, folk song, fantasy.

The aim of the research is to find distinguishing features in the formation of romantic principles of reflecting reality in Belarusian literature of the 19th century and the role of the traditions of classical German literature in this process.

The methods of the research. Comparative-historical, cultural-historical, descriptive, elements of biographical and sociological methods.

The results obtained and their novelty. In this study, for the first time in Belarusian literary studies, the role of the most significant examples of German theoretical, aesthetic and fiction literature of the 18th–19th centuries in the formation of Romanticism in the 19th century literature of Belarus has been explored.. The role of German classical literature in the formation of romantic ballads and collections of stories with frame composition in Belarusian literature has been shown; common and distinctive features in typical romantic images created by Belarusian and German authors have been analyzed, artistic dominants of Belarusian literature of the 19th century with elements of romantic aesthetics have been identified.

Recommendations for using the results obtained. The results of the dissertation research are relevant for the study of Belarusian literature in the context of world literature. The materials of the scientific work can be used in further study of Romanticism in Belarusian literature, in the study of the history of Belarusian and German literature, in the preparation of textbooks, lecture courses and seminars for high school students and students of higher education institutions who major in philology, in writing term papers and diploma papers on Belarusian and foreign (German) literature.

Recommendations for the use and sphere of application of the results obtained. Literary studies (history of literature, theory of literature).

Падпісана да друку 18.03.2024. Фармат 60×84 1/16. Папера афсетная.
Рызаграфія. Ум. друк. арк. 1,63. Ул.-выд. арк. 1,75.
Тыраж 60 экз. Заказ 66.

Надрукавана з арыгінала-макета заказчыка
ў рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве
«Выдавецкі цэнтр Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/63 ад 19.03.2014.
Вул. Чырвонаармейская, 6, 220030, Мінск.